

Leheza Ye.O.

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECTS OF THE RIGHT TO ALTERNATIVE (NON-MILITARY) SERVICE IN UKRAINE UNDER MOBILIZATION TRAINING AND MOBILIZATION

Summary

The scientific article is devoted to the peculiarities of the right to alternative (non-military) service in Ukraine during mobilization training and mobilization. The paper analyzes the regulations implementing the right to alternative (non-military) service in Ukraine during mobilization training and mobilization; reviews the judicial practice of exercise of the right to alternative (non-military) service in Ukraine during mobilization.

Keywords: military service, military duty, mobilization training, mobilization, alternative (non-military) service.

УДК 347.94

СУДОВІ ПОМИЛКИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Лопатін А.В.

Господарський суд Київської області

Дана наукова стаття присвячена дослідженню судової помилки як дефекту, що значно ускладнює реалізацію права особи на судовий захист шляхом зумовлення ухвалення незаконних, необґрунтованих і несправедливих судових рішень. Автором наголошується, що виправлення судових помилок є контрольною функцією правосуддя, а також необхідність звернення уваги на дослідження сутності судових помилок, підстав та умов їх допущення під час здійснення правосуддя по цивільним справам. Автором зроблена спроба формулювання основних проблемних питань щодо переосмислення та розуміння вже відомих фактів, зокрема судових помилок. Встановлено, що дана наукова проблематика потребує не лише її постановку, а й негайного вирішення.

Ключеві слова: цивільний процес, судові рішення, судова помилка, підстави та умови допущення судових помилок.

Постановка проблеми. Останнім часом проблеми створення ефективної системи здійснення цивільного судочинства привертають увагу як теоретиків, так і практиків. Однак, попри те, що сьогодні відбуваються політична, економічна, правова реформи, одним із основних моментів побудови потужної системи правосуддя є дослідження такого феномену як судова помилка. Така актуальна проблемна ситуація виникає у зв'язку із недостатнім рівнем наукового пізнання, понятійного апарату, що не відповідають сучасним практичним ситуаціям та рівню розвитку науки цивільного процесуального права України. Хоча й відмітимо, що наука цивільного процесуального права є потужною та має багатовікову історію і на кафедрах провідних університетів та інститутів України мають місце різні наукові школи цивільного процесу, що роблять вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права України. Так, сьогодні ми маємо традиційні (класичні) поняття та інститути цивільного процесуального права, зокрема: принципи здійснення цивільного судочинства, процесуальні правовідносини, підсудність і підвідомчість, учасники цивільного процесу, позов тощо. Разом з тим, питання щодо поняття, ознак і видів судових помилок у науці цивільного процесуального права є дискусійними. Комплексно не досліджувались і підстави та умови допущення судових помилок. Тому, вкрай актуальними сьогодні є проблеми існування судових помилок під час здійснення правосуддя по цивільним справам, що зумовлені як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що проблематиці визначення сутнос-

ті судової помилки, підстав виникнення та порядку їх усунення приділили увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема: І.В. Андронов, Е.А.Борисова, Н.Н. Вовченко, Р.О. Гаврік, Т.Н. Губар, Т.А. Жилін, І.М. Зайцев, Н.В. Карташова, К.І. Комиссаров, Г.З.Лазько, Е.В. Леонт'єв, К.Р. Мурсалимов, І.П. Петрухин, Л.А. Терехова, В.І. Тертишніков, П.Я. Трубникова, М.Й.Штефан, С.Я.Фурса та інші. Разом з тим, дане дослідження проводиться з метою виявлення основних сучасних проблем теорії цивільного процесуального процесу України та її подальшого розвитку, а також подолання перешкод щодо розуміння такого явища як судова помилка.

Формулювання цілей статті. Досягнення зазначеної мети потребує виконання наступних завдань, зокрема: вивчення сучасних концепцій щодо сутності судових помилок та підстав їх допущення під час здійснення цивільного судочинства; аналіз матеріалів судової практики та положень чинного цивільного процесуального законодавства України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відмітимо, що процесуальні складності прийняття рішення суду в цивільних справах зумовлюються наявністю такого феномену як судова помилка. Остання в свою чергу, унеможливає досягнення завдань цивільного судочинства, що визначені у ст. 1 ЦПК України. Цивільний процес охоплює процесуальні дії суду, інших учасників процесу, їх процесуальні права та обов'язки. Суду, всім іншим учасникам процесу для досягнення цілей правосуддя законом надані певні процесуальні права та обов'язки. Таким чином, цивільний процес це сукупність процесуальних дій, процесуальних прав та обов'язків суду, інших учасників процесу

[1, с. 27]. Разом з тим, об'єктивна реальність цивільного процесу дає можливість зробити висновки про наявність цілої низки умов, що призводять до недозволення мети, завдань цивільного судочинства та вчинення функцій останнього, в тому числі і допущення судових помилок.

Безпосередньо щодо судової помилки, слід відмітити, що дане явище не є новим як у цивільному, так і нотаріальному, і кримінальному, і господарському, і адміністративному процесах тощо. Частина наукових досліджень цього явища припадають на часи панування радянського законодавства [2]. Однак, з часом відбувається певний розвиток суспільства та переосмислення відомих фактів з урахуванням сьогодення, що зумовлюють дещо інше розуміння того чи іншого правового явища. Тому, на підставі проведеного дослідження сучасних концепцій теорії цивільного процесу, матеріалів судової практики, потрібний єдиний підхід до розуміння сутності судових помилок та вироблення шляхів їх недопущення у майбутньому. Саме тому, вбачається за необхідне привернути увагу вчених до даного напряму наукових досліджень, де потрібний комплексний аналіз проблем цивільного судочинства, зокрема дослідження поняття, ознак, класифікації, а також підстав і умов виникнення судових помилок під час здійснення судочинства по цивільним справам. Крім того, особливої уваги заслуговують і шляхи недопущення судових помилок, а також процедура їх виправлення. Саме таке дослідження надасть не лише значно зменшити ризик допущення останніх, а також призведе до вироблення такої системи процесуального законодавства, де не має місця такому явищу як судова помилка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дана наукова проблематика потребує не лише її постановку, а й вирішення. Таким чином, розвиток суспільних відносин зумовлює відповідні переосмислення до розуміння вже відомих фактів, зокрема судових помилок. Саме тому досить логічним є процес реформування та побудови нової, більш ефективної правової моделі нашої держави, зокрема мова йде про судову реформу, що відбулась і відбувається у 2010, 2014, 2015 роках. Сьогодні ми вже маємо практику застосування Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], відповідно положення якого зумовили внесення змін до всіх процесуальних кодексів в Україні. Цивільний процесуальний кодекс України не став виключенням. Ефективність судової реформи у контексті змін до ЦПК України були досить комплексно проаналізовані Вівчар І.В. і Угриновською О.І. Автори проаналізували найбільш істотні зміни положень ЦПК України, зокрема: впровадження автоматизованої системи документообігу суду; зміна переліку вимог, за якими може бути видано судовий наказ; передбачення механізму перевірки підсудності справи за умови, якщо боржником у такій справі виступає фізична особа, яка не має статусу підприємця; виключення необхідності обов'язкового проведення попереднього судового засідання тощо [4, с. 117-140]. Можемо зробити висновок, що положення ЦПК України мають позитивну динаміку, а також високий рівень відповідності міжнародним стандартам та вимогам, що висуваються Європейським законодавством. Крім того, відмітимо, що національне законодавство набуває все більших обертів наближення та адаптації вимог права Європейського Союзу, однак все ще залишається поза увагою такий процесуальний дефект цивільного процесу – судова помилка. Адже, принципи права ЄС вирізняють відповідні принципи, що мають стати основополож-

ними для національного законодавства. Мова йде про функціональні (принцип верховенства права, принцип прямої дії права ЄС) і загальні (принцип охорони прав і свобод особистості, принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації, принцип субсидіарності, а також низка процесуальних принципів) принципи. Наразі, у Висновку консультативної ради Європейських суддів «Про відносини між суддями та адвокатами» № 16 від 13-15 листопада 2013 р. зазначалось, що судова влада повинна вирішувати справи неупереджено, на основі фактичних даних та відповідно до закону, не підпадати під будь-які обмеження, зовнішні впливи, стимули, тиск, погрози чи втручання, прями чи опосередковані, з боку будь-якої зі сторін чи з іншої причини [5]. Зрозуміло, що наявність судових помилок в цивільному, кримінальному, господарському, адміністративному судочинстві не єдина проблема, що потребує негайного вирішення. Реформа судової влади не єдина, що мала місце за останні роки на території нашої держави. Значної уваги потребують реформи у сфері земельних і трудових правовідносин, пенсійного забезпечення, страхових зобов'язань тощо. Разом з тим, з урахуванням меж нашої наукової цікавості і відповідно до архівних матеріалів судової практики, проблема допущення судових помилок мала місце у всі часи, і має місце на сучасному етапі розбудови демократичної правової держави, в якій найбільшою цінністю є людина та її права. Однак рішення суду, що постановлено із судовими помилками, не може мати характеристики законного, обґрунтованого та своєчасного, а тому сучасність правової науки має суттєво відрізнитись від попередніх десятиріч. Крім того, кількість судових помилок, як свідчать матеріали судової практики, за останні п'ять років, не лише не зменшилась, а значно збільшилась і має стійку тенденцію розвитку. Таким чином, слід звернути увагу на відсутність комплексного теоретичного дослідження питань щодо процесуальних аспектів усунення та недопущення судових помилок у цивільному судочинстві України. Також, потрібні комплексні дослідження проблем прийняття незаконних та необґрунтованих рішень суду. Тема дослідження зумовлює інтереси автора до всіх тих факторів і компонентів, які впливають або можуть вплинути на існування судових помилок у цивільному процесі.

Відмітимо, що до останнього часу однозначно не вирішеними є питання підстав виникнення судових помилок, а також існують різні концепції вчених з цього приводу [6]. На наш погляд, відповідь на існування судових помилок можливо надати лише шляхом проведення комплексного, ґрунтовного дослідження зв'язку теорії цивільного процесу із конкретними практичними, життєвими ситуаціями. Так, кожна теоретична гіпотеза повинна мати своє відображення на практиці, в інакшому випадку, не має необхідності в її існуванні. Також, на наш погляд, теорія і практика, що тісно взаємодіють та доповнюють одне одного, є своєрідним фільтром для розвитку науки цивільного процесу у цілому. Тому, розробка концепції судових рішень без судових помилок, безперечно пов'язана із дослідженням значного пласту матеріалів судової практики та позиції відомих вчених та практиків у сфері здійснення цивільного судочинства.

Дослідження такого феномену як судова помилка значно виходить за межі існуючих досліджень науки цивільного процесуального права та має комплексний характер. Так, наприклад, дослідниками було висвітлено питання морального права

суду на помилку. На підставі якого, було встановлено, що дане право не впливає ні з юридичних, ні з етичних відносин, а також встановлено, що судово-ва помилка це завжди порушення закону. Питання щодо моральної сторони судової помилки сьогодні досить актуальні, так 08.04.2014 року набув чинності Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [7]. Суттєво новий для нашої країни нормативно-правовий акт, що визначає правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції. Цей Закон є своєрідною люстрацією (від лат. *lustratio* – очищення) суддів. Разом з тим, зазначимо, що суддівський апарат має бути висококваліфікованим з відповідним досвідом. На наш погляд, зміни, що відбуваються у нашій державі стверджують про наявність демократично розвинутої потужної держави. Саме тому, слід досить ґрунтовно підходити до підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи України, що має загальнодержавне значення і є запорукою підвищення якості здійснення правосуддя і відповідно – покращення міжнародного іміджу України. Ці та інші питання проведення судової реформи є актуальними для України в цілому, для прийняття якісно законних і ґрунтовних рішень зокрема. Також слід зазначити, що прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не лише стало першим кроком до радикальної судової реформи в Україні, а й значно посилює вимоги до кандидатів на посаду судді та їх професійного рівня. Так, зазначеним законом закріплено й статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого органу в системі судоустрою України. Відмітимо, що до 2010 року Комісія діяла на громадських засадах. Визначений правовий статус Комісії створив умови для забезпечення стабільного, своєчасного та якісного наповнення судів професійними кадрами, ефективного й об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів. В свою чергу, відповідно до Закону Вищу кваліфікаційну комісію суддів України було наділено повноваженнями добору суддів, спеціальної підготовки суддів та дисциплінарного провадження щодо них. Організацію спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, підготовку суддів, підвищення їх кваліфікації, проведення науково-дослідної роботи тощо покладено на Національну школу суддів, що була утворена при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України. Разом з тим, наша наукова цікавість зводиться до того, що судова помилка має і процесуальний аспект, а тому потребує теоретичного обґрунтування та комплексного дослідження з метою її попередження під час здійснення цивільного судочинства та недопущення у майбутньому.

Отже, реформування судової системи та становлення правової держави в Україні потребують подальшого закріплення та вдосконалення механізму судового захисту прав та охоронюваних законом інтересів. Відтак, проблема судових помилок зумовлює пошук ефективного і цивілізованого спо-

субу їх недопущення (запобігання), а також їх усунення. Здійснення дослідження судових помилок як дефекту права, на наш погляд, дозволить розкрити неоднозначні та суперечливі моменти чинного законодавства, упущення, недоліки і колізії. Крім того, з'ясування поняття, змісту та класифікації судових помилок дозволить більш ефективно сприймати останні, а також адекватно реагувати.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Зазначимо, що в першу чергу вважаємо за потрібне чітко визначення поняття судової помилки з урахуванням історичних умов розвитку цивільного процесу, позицій відомих вчених, матеріалів судової практики, а також сучасних імпульсів розвитку нової моделі правосуддя в Україні. По-друге, не менш важливим і принциповим для розуміння природи судових помилок у цивільному процесі, виступають їх ознаки, що дозволяють провести відповідну класифікацію. На наше переконання це дозволить зупинити дискусії серед науковців щодо розуміння судової помилки, а також зумовить встановити умови та підстави допущення останніх. По-третє, щодо підстав допущення судових помилок, ми виходимо з позиції, що суб'єктом виступає суд, а процесуальним проявом судової помилки виступає рішення (ухвала). Відповідно слід зорієнтувати увагу на відповідних механізмах, що зумовлюють допущення судової помилки, що містяться як у нормах матеріального, так і процесуального права. Крім того, слід не виключати серед підстав допущення судових помилок кваліфікацію конкретного судді, його моральні позиції та рівень правової культури. По-четверте, сучасна модель цивільного судочинства містить цілий перелік процесуальних способів усунення судової помилки. Разом з тим, окремі з них потребують додаткового уточнення та конкретизації, а також створення нових способів, що включають сучасні тенденції розвитку суспільних відносин. І, на решті, по-п'яте, проведення комплексного дослідження судових помилок у цивільному судочинстві зумовить не лише вироблення теоретичних положень, а й конкретних змін до чинного законодавства України. Це створить відповідні умови до недопущення судових помилок та значного підвищення якості здійснення правосуддя по цивільним справам.

Захист прав, свобод та охоронюваних законом інтересів можливі за наявності потужної, досконалої і, відповідно, ефективною системи процесуального законодавства. Безумовно, в першу чергу, слід адаптувати положення чинного цивільного процесуального законодавства України до вимог права Європейського Союзу з метою гарантування конституційного права особи на судовий захист.

Таким чином нами було сформульовано як теоретичні проблеми, пов'язані із допущенням судових помилок, так і практичні, що виникають при реалізації, виконанні рішень судів, а також визначені прогалини в чинному цивільному процесуальному законодавстві України та понятійному апараті, що потребують більш докладного дослідження.

Список літератури:

1. Гражданский процесс: Учебник / под ред. М. К. Треушникова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Статут, 2014. – 960 с.
2. Ткачев Н. И. Законность и обоснованность судебных постановлений по гражданским делам. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та. – 1987. – 110 с.; Полумордвинов Д. И. Законная сила судебного решения. – Тбилиси, 1964. – 194 с.; Вопленко Н. Н. Ошибки в правоприменении: понятие и виды // Советское государство и право. 1981. – № 4. – С. 41.
3. Про судоустрій і статус суддів / Верховна Рада України; Закон від 07.07.2010 № 2453-VI.
4. Вівар І. В., Угриновська О. І. Ефективність судової реформи у контексті змін внесених до Цивільного процесуального кодексу України: порівняльно-правовий аспект // Цивілістична процесуальна думка: збірник наукових статей; за заг. ред. Фурси С. Я. – К.: Паливода А. В., 2012. – 528 с.

5. Про відносини між суддями та адвокатами: Висновок Консультативної рада Європейських суддів № 16, 15 листопада 2013 [електронний ресурс]: режим доступу: <http://rszs.court.gov.ua/userfiles/Vusnovok.pdf>
6. Боннер А. Т. Правосудие как вид государственной деятельности. – М., 1973; Зейдер Н. Б. Предмет и система советского гражданского процессуального права // Правоведение, 1962. – № 3. – С. 81-83; Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. Юрид. Спец. вищ. нав. закл. – К.: Концерн Видавничий Дім «ІнЮре», 2005; Цивільний процес України: академічний курс / за ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – 848 с.
7. Про відновлення довіри до судової влади в Україні. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 23, ст. 870.

Лопатин А.В.

Хозяйственный суд Киевской области

СУДЕБНЫЕ ОШИБКИ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Аннотация

Данная научная статья посвящена исследованию судебной ошибки как дефекту, который значительно усложняет реализацию права личности на судебную защиту путем обоснования постановления незаконных, необоснованных и несправедливых судебных решений. Автором подчеркивается, что исправление судебных ошибок является контрольной функцией правосудия. Автор также обращает внимание на необходимость обращать внимание на исследование сущности судебных ошибок, оснований и условий их допущения во время осуществления правосудия по гражданским делам. Автором сделана попытка формулирования основных проблемных вопросов, касающихся переосмысления и понимания уже известных фактов, в особенности судебных ошибок. Установлено, что данная научная проблематика требует не только ее постановки, но и немедленного решения.

Ключевые слова: гражданский процесс, судебное решение, судебная ошибка, основания и условия допуска судебных ошибок.

Lopatin A.V.

Economy Court In Kyiv Region

MISCARRIAGES OF JUSTICE IN CIVIL PROCEEDING: FORMULATION OF THE PROBLEM

Summary

This scientific article is devoted to the investigation of a miscarriage of justice as a defect that considerably complicates the realization of a person's right to court defence in a way of substantiation of illegitimate groundless and unfair court decisions. The author underlines that the correction of court mistakes is the control function of justice. The author also stresses the necessity of paying attention at the investigation of miscarriages of justice essence, the basis and conditions of their assumption during the realization of justice in civil cases. The author makes a try to formulate the basic problematic issues, concerning reinterpreting and understanding of already known facts, and especially miscarriages of justice. It is stated that this scientific set of problems demands not only their outlining, but also their immediate solution.

Keywords: civil process, court decision, miscarriage of justice, substantiation and conditions for miscarriages of justice.